

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Веска Митева Шошева, член на научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор”, обявен от СУ „Св. Климент Охридски” в ДВ брой. 50 от 15.06.2018 г, професионално направление 3.4 Социални дейности Професионално ориентиране и консултиране, Социална работа със семейства).

В обявеният конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” доц. д-р Моника Борисова Богданова, дпн е единствен кандидат.

Професионално развитие

Професионалният път на доц. Моника Богданова започва през 1998 г. като обществен възпитател в МКБППМН – район Лозенец. През годините работи като възпитател, педагогически съветник, асистент, главен асистент в катедра „Дидактика” на ФП в СУ „Климент Охридски”. Работи също като обществен възпитател, психотерапевт, консултант – учител, психоаналитик, супервизор, учител. От 2010 г. до момента е доцент във ФП на СУ „Св. Климент Охридски”. От 2015 г. също така е директор и на „Терапевтично – учебителен център Зеления двор”.

Интересите на доц. Богданова в областта на педагогиката са свързани с девиантното поведение при децата, за което говори получената през 2001 г. ОКС „магистър” – Педагог – експерт по девиантно поведение. Разширявайки и задълбочавайки обсега на своите професионални търсения, през 2004 г. придобива следдипломна квалификация по психология, специализация „Психология на развитието и консултиране в детско-юношеската възраст”.

През 2006 г. Моника Богданова защитава ОНС „доктор” по научната специалност 05.07.01 – Теория на възпитанието и дидактика (Основи на социалната работа). През 2015 г. придобива научната степен „доктор на педагогическите науки” по 1.2 Педагогика (Професионално ориентиране и консултиране на деца и младежи със специфични потребности).

Доц. Д-р Моника Богданова има професионална квалификация „психоаналитик” от Асоциацията Българско пространство за психоанализа, гр. София и „психотерапевт” от Българската асоциация по психотерапия. Преминала е през широк кръг от специализации и обучения у нас и в чужбина.

Преподавателска дейност и научноизследователска дейност

Учебно – преподавателската дейност на доц. Д-р Моника Богданова дпн, обхваща лекционни курсове в ОКС „бакалавър” и ОКС „магистър”, където разглежданата проблематика в задължителните и избираеми дисциплини е в полетата

на професионалното консултиране, подбор на персонала, лично и семейно консултиране, професионално ориентиране и кариерно развитие, клинична социална работа с деца със СОП. Участва в разработката и обновяването на 12 учебни програми и различни лекционни курсове.

Към момента на участие в конкурса доцент М. Богданова има един успешно защитил докторант и двама в процедура на разработка на дисертационните си изследвания. През периода 2008 – 2018 г. е била ръководител на над 70 дипломанти. Участвала е със становища и рецензии на 2 докторанти и над 25 бакалаври и магистри. В различни периоди на професионалното си развитие заема академични и административни позиции като член на ФС на ФП, ръководител на Кариерния център към ФП, член на Учебно – научна лаборатория по експериментална и професионална педагогика към ФП, член на Комисия по програма Еразъм, член на УС на БА по психотерапия, член на Българско психоаналитично пространство и др. Участията на доц. Моника Богданова в проектна дейност включва общо 39 проекта, като на 24 от тях е ръководител на проект, 8 – член на научен екип и в 7 е експерт-обучител или наставник. В по – голямата си част проектите са на университетско равнище, но има и такива, които са по програма Еразъм, междууниверситетски или по оперативни програми.

Анализ на публикационната дейност

Представената научна продукция, посочена от кандидата, за участие в конкурса включва: 4 монографии, 11 учебници, ръководства, наръчници, 2 студии, 1 автореферат на дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките”, 16 статии в научни списания, 18 статии и доклади в сборници и „други” 11.

Съгласно ЗРАСРБ, чл. 60, ал. 3, както и съгласно Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” (чл. 114), за заемане на академичната длъжност „професор”, представените научни публикации не трябва да повтарят тези, с които кандидатът е придобил ОНС „доктор”, научната степен „доктор на науките” и заемането на академичната длъжност „доцент”. В представените материали за участие в конкурса доц. Моника Богданова е разграничила публикационната си дейност до и след заемане на академичната длъжност „доцент”. Известна повтораемост, обаче, има в публикациите, включени в автореферата за придобиване на научната степен „доктор на науките”, като някои от тях отново са посочени за участие в настоящия конкурс. Това се отнася както за монографиите, с които участва в обявения конкурс, така също и за

студиите, учебниците, учебните помагала и статиите. Правя това уточнение, за да бъде коректна при рецензиране на научната продукция. Ще подчертая, че това доведе и до известна промяна в посочения брой научни публикации, с които доц. Богданова участва в този конкурс. В документацията техният брой е 63, но подчертавам, че при рецензирането ще се съсредоточа само върху тези, които не са в разрез с приетата нормативна уредба.

Както вече отбелязах, за участие в конкурса доц. Богданова е представила 4 монографии. Ще спра вниманието си върху 3 от тях, тъй като монографията „Професионално ориентиране и консултиране за деца със специфични потребности. Или приказката за грозното пате и черния лебед” (2012 г.) е представена при получаването на научното звание „доктор на педагогическите науки” (справка автореферат 2014 г.). Останалите 3 монографични труда ще рецензирам по реда на представянето им от кандидатката.

„Европейско кариерно образование и националната перспектива” е монография в съавторство с проф. дпн Яна Мерджанова. Авторството на М. Богданова в този труд откриваме в параграф 5 и 6 и параграф 10.4.2 (емпирични верификации). Тези уточнения коректно са направени от авторите.

В тези два параграфа Моника Богданова е поставила акцент върху съвременните национални и международни политики за кариерно образование и е фокусирала вниманието си върху кариерните услуги в България. Представената ретроспекция на законодателството в 32 държави по отношение на представяне на услуги за кариерно образование, както и информацията за особеностите, тенденциите в развитието, условията и документацията в този ракурс, определено представляват интерес. Би било добре, обаче, ако към цялата тази информация се добави и компаративен анализ на реализираните практики в посочените страни, това би направило още по – значимо подобно проучване. Опит в това отношение е направен (стр. 128), но не е доразгърнат в пълнота. По подобен начин е реализиран и текста в параграф 6. Представената и тук информация има информативен характер (което не е за подценяване), но анализ, сериозен и задълбочен, извеждащ основни тенденции, слабости и перспективи за развитие на кариерните услуги в България, е много слабо застъпен. Отбелязвам това, тъй като считам, че доц. Моника Богданова притежава възможности за реализиране на подобен аналитичен подход.

При емпиричните верификации 10.4.2, тези умения на кандидатката се открояват добре, независимо от малкия брой студенти, участвали в изследването.

Професионалното ориентиране на студента е важен и съществен момент от тяхната подготовка и тук защитата на необходимостта от индивидуална учебна книга за академично кариерно планиране е в синхрон с идеята за задълбочен прочит на това, как то се осъществява в практически план. Като цяло монографичното изследване е стъпка в очертаване на важни и съществени параметри на кариерните услуги и кариерното образование.

Монографията „Професионално ориентиране и консултиране за деца със специфични потребности. Или приказката за грозното пате и черният лебед”, която вече посочих няма да рецензирам, тъй като тя вече е била обект на рецензиране и представена при защитата на дисертацията на кандидатката за присъждане на научната степен „доктор на педагогическите науки”.

„Посрещане на бебето през думите и в Света. Перинаталност и психоанализа” е самостоятелна разработка на кандидатката. В този свой труд М. Богданова поставя акцент върху връзката между детето в утробата на майката, новороденото и неговото обкръжение. Разгледано е поведението на детето (бебето) чрез психоаналитичен подход. Като тръгва от разбирането за това, че бременността и раждането са нов, съществен период в живота на жената и нейните близки, Моника Богданова разгръща идеята си и се фокусира върху това какво се случва с детето, през какви етапи на своето онтогенетично развитие преминава то, и кои са онези важни, съществени фактори, някои от тях наслоени исторически, които имат пряко отношение към самостоятелното му функциониране като човек и личност. Искам да подчертая, че този монографичен труд разширява ветрилото от знания, натрупан опит за новороденото, за отглеждането му, за неговата психосоциална защита в контекста на мултисензорния принцип. За съжаление този труд не мога да приобща към тематиката на конкурса, поради факта, че съдържанието е изместено в друга посока. Той би могъл да бъде полезен при подготовката на студенти от специалностите „акушерка”, „медицинска сестра”, „лекарски асистент”, „рехабилитатор”, във варианта, в който е представен. За нуждите на подобен конкурс по социални дейности той може да бъде включен, ако социалната проблематика се разшири, задълбочи и анализира не само в психоаналитичен, но и в социален план. Така както е направен опит от стр. 239 до стр. 257, което, надявам се, да приеме и кандидатката, е съвсем недостатъчно.

В монографията „Бебето, детето и техния език”, също самостоятелна разработка на кандидата, съдържанието е посветено на езика на бебето и детето, на етапите, през които преминава развитието, овладяването и усъвършенстването му. И тук задълбочено

в психоаналитичен план Моника Богданова разглежда случващото се в процеса на усвояване на езика с фокус бебето и детето. Откроена е и връзката майка – дете в тези периоди, както и професионалното родителство и разбирането на езика. Визирани са акушерка, детегледачка, медицинска сестра и др. Анализът на автора тук, отбелязвам отново, е нужен в професионалната дейност на цитираните специалисти, но отново акцентът е извън полето на социалната работа, независимо от факта, че в определени моменти изследването гравитира около същността на социалната работа без задълбочено да бъде изведено като важно и съществено в целия контекст на разработката. Ще отбележа и някои дискуссионни моменти в самата разработка. Например, известно е, че езиково – говорната функция преминава през сложен път на формиране и развитие, на усъвършенстване от началните етапи на онтогенеза, до пълното и оформяне като знакова система. В този смисъл периодизацията на езиково – говорното развитие на личността наистина се реализира в социалната и природна среда, но във всеки етап на тази периодизация има особености, специфични отклонения. Ако трябва да разгледаме езика на бебето и детето, то това е необходимо да осъществим на базата на обоснованата система за периодизация. Ще добавя и това, че не само при децата от аутистичния спектър се наблюдават отклонения от нормата в развитието на речта. И това вече има огромно значение в личностен и социален аспект. Отново тук социалният аспект е пренебрегнат, а там където е направен опит да се случи това, се усеща непълнота.

Ще отбележа още един момент, който има съществено значение към разглежданата проблематика в контекста, в който е реализирано съдържанието на монографията. Формирането на езика и развитието на говора е твърде сложен, динамичен процес на овладяване на фонетичния, лексикален, граматически строеж и прозодиката. Всички тези страни са проучени в пълнота за различните възрастови периоди, като са разработени и критерии за определяне степента на говорното и езиково развитие в невропсихологичен аспект. Това би трябвало авторката да има предвид при разработката на съдържанието. Значимостта на психоаналитичния подход, разбира се, е важна, но последния несъмнено се реализира в социалния контекст и именно поради това се наблюдават и големите различия при овладяването на езика и речта. Специфичното при различните интерперсонални системи, които са и среда и условие за пълноценното развитие на езика „внося“ своя дял в целия процес на овладяването на езика, носейки тежестта на социалното влияние.

Независимо от тези бележки отчитам полезността на разработената проблематика в помощ на професионалисти, работещи в сферата на здравеопазването.

В обявения конкурс Моника Богданова участва и с учебници, ръководства и наръчници, общо 11 на брой. От тях №12 „Жестомимика за бебета” (2014 г.), №11 „То – АЗ – метаезик на Детето със специфични потребности” (2014), №10 „Мултисензорният принцип и концепции за работа с деца със специфични потребности” (2014), №8 „Да разберем детето със специфични потребности” (2013), №5 „Учене чрез преживяване” (2011) и №6 „Кратък речник на българския жестов език” (2011) са посочени в автореферата за придобиване на научната степен „доктор на педагогическите науки” съответно от №1 до №6.

В резултат на посоченото по – горе няма да бъдат рецензирани съответните заглавия и за участие в конкурса остават 5 от публикациите. Ще отбележа, че не съм в състояние да направя и обективна рецензия на представената разработка „Подбор и оценяване на персонала” – второ издание, тъй като не е предоставено първото издание. Поради тази причина не мога да открия новото, допълнително разработеното във второто издание. Освен това тази публикация е представено като монография при защитата на научната степен „доктор на педагогическите науки”, а тук е поместена в раздела „учебници, ръководства, наръчници”.

Затруднявам се да определя и какъв е дела на участие на доц. Моника Богданова в научни публикации, посочени под № 7, 9 и 13. Причина за това е, че в предоставената ми документация не се откриват разделителни протоколи, както и декларации за съгласие на съавторите.

В резултат на всичко това мога да изкажа своето становище само за публикацията под №14 „Психосоциални аспекти на грижата за преждевременно родените бебета”. Разработката в съдържателен план е ориентирана основно към връзката „бебе – майка”, както и към „майчина депресия”, „езикът на бебето”, „депресията при бебето”, „храненето” и „екипността и превенцията за недопускане на нарушения в развитието на новороденото”. Това е интересна разработка, независимо от факта, че в нея има доста сходни нюанси от други разработки. Оценявам уменията на кандидата при анализа на посочените периоди в живота на майката и бебето да открие значими, важни, съществени страни, които имат значение за здравето, психичното и соматично развитие на детето. Очакванията ми, обаче, бяха за по – тясно свързване на заглавие и съдържание, не само препратки, а и достатъчно задълбочени изследвания, свързани с психосоциалните аспекти на грижата при тези деца, нещо, в което съм

убедена, че доц. Моника Богданова би могла да реализира. Тази разработка може да бъде успешно доразвита, като за база се ползват случаите на индивидуална социална работа, особено тогава, когато се налага кризисно интервениране.

Представените две студии под №№ 16 и 17 в документацията за конкурса, определено в съдържателен аспект отговарят на тематиката на конкурса, но задълбоченият прочит показва следното: студията под №16 „Кариерно образование в международна и национална перспектива” представлява част от съвместната монография с проф. Яна Мерджанова, по – точно съкратен вариант на параграф 5 от посоченото монографично изследване.

Студията под №17 „Концептуален синергичен модел на професионално ориентиране и консултиране за деца и младежи със специфични потребности” (2015 г.) е посочена от кандидата като части от дисертацията за „доктор на педагогическите науки”. Ще добавя и факта, че познавам това дисертационно изследване поради обективни обстоятелства и коректно изисква да подчертая, че самият кандидат не спестява това, че тази студия е част от него. За съжаление не мога да го приема като публикация за участие в конкурса.

За участие в конкурса са посочени общо 16 статии в научни списания и 18 – в сборници от конференции, или общо 34. Като се позовавам отново на чл. 114 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” на рецензиране подлежат статии с №№ 21, 30, 31, 32, 33, 34, публикувани в научни списания и статии с №№ 39, 40, 41, 44, 46, 50, 51 и 52.

Не мога да взема отношение по съдържанието на статии с №№ 42, 43, 45, 47, 48 и 49, тъй като както вече посочих не са предоставени декларации за съгласие от съавторите, както и разделителни протоколи.

Статии с №№ 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28 и 29 (от списания) няма да бъдат рецензирани, тъй като са посочени от кандидата като представени при защитата на научната степен „доктор на педагогическите науки” (справка Автореферат, 2014 г.). Същото се отнася и за статии в сборници с №№ 35, 36, 37 и 38 (Справка Автореферат 2014 г.).

Номерата на статиите са цитирани съобразно тяхната номерация от кандидата в предоставената документация. В резултат на казаното дотук на рецензиране подлежат 6 статии в научни списания и 8 – в сборници от научни събития, или общо 14.

В статиите, публикувани в научни списания, интерес за социалната работа представлява статията под № 22, посветена на приемната грижа. Акцент тук са изоставените бебета, работата на специалистите в тази насока, дейността на звената „майка и бебе”, както и дейностите и колаборацията между различните институции имащи пряка връзка с утвърждаването на приемната грижа.

Към статията под №30 имам известни забележки, независимо, че като цяло тя разглежда интересен и съществен въпрос в полето на социалната работа. При работа с деца със специфични потребности винаги основно изискване е свързано с обстоятелството за реализиране на комплексност в дейностите на работещите с такава група деца. Нещо повече, това не е „болест”, както в началото на статията посочва авторката, а „състояние”, в резултат на прекарано заболяване. Използването на екипността, както вече подчертах, и мултисензорния подход при работа с тях винаги е било условие, без което не може. Посочената схема 1 е отражение на практическата работа, а схема 2 отразява връзката между отделните научни области, кореспондиращи си тясно в диагностичния, рехабилитационния и коригиращ процес. Правя тези бележки, тъй като в социално – педагогически план (както посочва и кандидата) работата на учителя и психоаналитика трябва да бъде ориентирана както към детето, така и към семейството, паралелно с това трябва да бъдат отчетени и всички информации, подадени от различни специалисти. В този план на разсъждения статията е интересна, но професионалният поглед изисква по – голяма задълбоченост.

В статиите с №№ 31, 32, 33 и 34 се подлагат на обсъждане психичното страдание, реанимацията на психичното в педиатричната практика и др. Ориентацията на съдържанието им е повече към педиатрията и по – малко с насоченост към вникване в социалните проблеми. Тук имам препоръка към кандидата – всички тези разгледани теми ще намерят своята приложимост в социалната практика (и ще отговорят на тематиката на конкурса) ако се разгледат различните интерперсонални проблеми през призмата не само на психоаналитичната им страна, но и в деонтологично – социален аспект. Възможности в тази насока доц. Богданова притежава.

Статиите с №№ 39, 40, 44, 46, 50, 51 и 52, публикувани в сборници, имат изведени два акцента – медико – психоаналитичен и педагого – психосоциален. Първият акцент, отразен в съдържанието на статиите, обхваща проблеми, свързани с бебето в норма и патология, като тези проблеми се дискутират в психоаналитичен план. Във втория акцент е изведена социалната работа с бебета, същността на психоаналитичната педагогика, педагогическата работа в най – ранните етапи от

развитието на детето и как резултатите от всичко това персистира в следващите възрастови периоди.

Като цяло тези публикации имат своето място, актуалност, значимост и присъствие в професионалната сфера, чиято дейност е обект на внимание на Моника Богданова.

В документацията е приложен списък с цитиранията, общо 54 на брой, като 31 от тях са от един автор. Не се откриват цитирания от чужди автори.

Приноси

Посочените от кандидата в конкурса приноси приемам в онази част, която е свързана с областта на професионалното ориентиране и консултиране по отношение на информацията за нормативната база и практики в различни страни без тази част, която се отнася за децата със СОП. Като принос приемам и този, който е свързан с мултисензорният принцип, като терапевтичен и консултантски подход също с известна уговорка за децата със СОП.

Към кандидата, доц. Моника Богданова, единствен участник в обявения конкурс, имам следната ***критична бележка***:

- научноизследователска дейност основно е разгърната в полето на психоанализата и като цяло с това е изместена встрани същността на социалната работа с децата и техните семейства. Центрирането в полето на психоаналитичния подход отпраща публикационната дейност в гравитиращата сфера на обявения конкурс.

Към кандидата за придобиване на академичната длъжност „професор” имам следната ***препоръка***:

- в научноизследователските си търсения и публикационна дейност, свързана с тях да изведе по – ясно връзката между психично развитие, психоанализа и психосоциалните кризи, специфични за ранното възрастово развитие. Извеждането на тази връзка ще поднесе в много по – коректен и прецизен вариант идеята на кандидатката да включи психоанализата в ранните етапи от живота на детето и обкръжението му за подкрепа и по – успешна реализация на социалната работа с деца и техните семейства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От посочените общо 63 публикации за участие в конкурса, след редуцирането им поради повтораемост, за рецензиране остават: 3 монографии, 1 материал посочен в раздел ”Учебници, ръководства, наръчници”, 6 статии в научни списания, 8 статии в

сборници и 11 други. От тях по темата на конкурса са 1 монография, 1 публикация от посочения вече по-горе раздел и 14 статии.

Общото впечатление от преподавателската и научноизследователска дейност на доц. Моника Богданова е за преподавател и изследовател с подчертан интерес в полето на психоанализата и нейната приложимост в деликатен период от развитието на детето, както и възможността и за преодоляване на различни кризи в семейната общност. Представената научна продукция, както вече подчертах не покрива в необходимата степен спецификата на така обявения конкурс, поради което не мога с убеденост да предложа на доц. Моника Богданова дпн, да бъде присъдена академичната длъжност „професор”.

09.11.2018

Стара Загора

Рецензент:

(проф. В. Шошева, дп)